

Рекомендацій слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політика на тему:

ПРО СТАН СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ ТА НЕВІДКЛАДНІ ЗАХОДИ, НАПРАВЛЕНІ НА ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УКРАЇНІ

Учасники слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань гуманітарної та інформаційної політики, які відбулися 18 грудня 2019 року, заслухавши та обговоривши виступи народних депутатів України, представників центральних органів виконавчої влади, органів місцевої влади, міжнародних організацій, активістів громадських об'єднань, розглянувши комплекс заходів, направлених на поліпшення становища українських дітей та удосконалення діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань забезпечення та дотримання прав дитини в Україні, передбачений проектом Постанови Верховної Ради України про соціальне становище дітей та невідкладні заходи з удосконалення діяльності захисту прав дитини в Україні (реєстр. № 1219), зазначають наступне.

Охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави (*Закон України «Про охорону дитинства»*).

Правову основу державної політики у сфері охорони дитинства, соціального захисту дітей та сімей з дітьми, охорони прав дітей в Україні складають: Конституція України, закони України «Про охорону дитинства», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України та інші законодавчі акти України.

Невід'ємною частиною законодавства України є Конвенція про права дитини, прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року, ратифікована Україною 27 лютого 1991 року.

Основні засади охорони дитинства та державну політику у цій сфері визначає Верховна Рада України шляхом затвердження відповідних загальнодержавних програм.

Проведення державної політики щодо охорони дитинства, розробку і здійснення цільових загальнодержавних програм соціального захисту та поліпшення становища дітей, підтримки сімей з дітьми, координацію діяльності

центральных та місцевих органів виконавчої влади у цій сфері забезпечує Кабінет Міністрів України.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування відповідно до їх компетенції, визначеної законом, забезпечують, зокрема:

проведення державної політики у сфері охорони дитинства, розроблення і здійснення галузевих та регіональних програм поліпшення становища дітей, підтримки сімей з дітьми, вирішення інших питань у цій сфері;

розвиток мережі навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, соціального захисту, а також позашкільних навчальних закладів, діяльність яких спрямована на організацію дозвілля, відпочинку і оздоровлення дітей, зміцнення їх матеріально-технічної бази;

вирішення питань щодо забезпечення прав дітей, встановлення опіки і піклування, створення інших передбачених законодавством умов для виховання дітей, які внаслідок смерті батьків, позбавлення батьків батьківських прав, хвороби батьків чи з інших причин залишилися без батьківського піклування, а також для захисту особистих і майнових прав та інтересів дітей та інші.

Центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей, запобігання насильству в сім'ї є Міністерство соціальної політики України (*постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 № 423 «Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України»*).

Статтею 3 Конвенції ООН про права дитини передбачено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Проте, як вбачається з аналітичних матеріалів, доданих до проекту Постанови Верховної Ради України про соціальне становище дітей та невідкладні заходи з удосконалення діяльності захисту прав дитини в Україні (реєстр. № 1219), поданого народним депутатом України Павленком Ю.О. (далі проект Постанови № 1219) в останні роки в Україні посилюються негативні тенденції щодо забезпечення та захисту прав дитини, і виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері. Глибока соціально-економічна криза, збройний конфлікт на сході країни, безсистемне реформування базових процедур та структур, завдання яких полягає у забезпеченні та дотриманні прав дитини, породжують нові виклики у забезпеченні прав дітей, які становлять шосту частину українського соціуму.

Нормативна база щодо діяльності місцевих органів виконавчої влади з питань захисту прав дитини є недосконалою. Протягом останніх п'яти років до Сімейного кодексу України з питань дітей внесено 33 зміни, до Цивільного кодексу України – понад 20 змін. Постанова Кабінету Міністрів від 24 вересня 2008 №866 «Про порядок діяльності органів опіки та піклування з питань захисту прав дитини» щороку вносилося по дві-три не погоджені між собою правки, які розбалансували систему захисту прав дитини.

На заміну Закону України „Про Загальнодержавну програму „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року”, лише 30 травня 2018 Кабінетом Міністрів України затверджено Державну соціальну програму „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2021 року, більшість заходів якої є просвітницькими заходами, а не правозахисними. Підсумки реалізації програми у 2018 році не підводились.

За роки незалежності України чисельність дітей у країні значно зменшилась: за 1990–2018 рр. вона скоротилася на майже 6 млн осіб, тобто на 40%, і це є наслідком обвального падіння рівня народжуваності у 90-х роках. Однак поступово, внаслідок підвищення народжуваності, темпи скорочення чисельності дітей уповільнювались: якщо за 2001 рік і за 2002 рік їх кількість зменшувалась більше ніж на 400 тисяч щорічно, то за 2009 рік – на 105,2 тисяч осіб, 2010 рік – на 77,8 тисяч, 2011 рік – на 31,6 тисяч осіб. Вже у 2012–2013 рр. у країні спостерігалось збільшення чисельності дітей, і хоча воно було невеликим, цінним був злам негативної тенденції.

Питома вага дітей у загальній чисельності населення фактично коливається у межах 17,0–17,5%.

Залишаються не дослідженими і не врахованими, як складові демографічної політики та демографічної перспективи, ризики для життя, здоров'я і розвитку дитини, які виникають у дітей і щодо дітей віком старше 3 років, особливо у підлітковому віці.

Сімейний кодекс України передбачає обов'язок батьків зареєструвати факт народження дитини. Визнання материнства та батьківства визначено як право дорослої особи. Право дитини на батьків у законодавстві чітко не прописано.

Розбалансована політика щодо визначення поняття «мама-одиначка» і право на отримання самотніми матерями державної соціальної допомоги, фактично стимулюють у соціумі відмову від реєстрації, як правило, батьківства (від реєстрації материнства уникнути практично не можливо).

Кожна п'ята сім'я – однобатьківська, де дитину виховує, як правило, мати. За даними вибіркового обстеження Державної служби статистики України, частка індивідуальних домогосподарств, у яких проживали діти до 18 років, які не мали одного з батьків, у загальній кількості домогосподарств з дітьми, становила у 2013 році – 20,5%, 2014 році – 21,9%, 2015 році – 20,0%, 2018 році – 20,0%.

Отже, кожна п'ята дитина в Україні не має юридично визначеного батька. У південних регіонах цей показник сягає третини дітей, у західних - кожна десята дитина.

Попри стурбованість зростанням кількості дітей, які не мають юридично визначеного батька, Уряд не докладав зусиль до пропаганди права дитини на батьків, уникав непопулярних заходів з обмеження кількості матерів, які надають перевагу отриманню державної допомоги перед правом дитини мати батька.

Прийняті у 2017 році зміни до Сімейного Кодексу щодо обмеження прав того з батьків дитини, який проживає окремо або не сплачує вчасно аліменти, крім позитивного, а саме зменшення обсягів несплачених аліментів, обумовило

зростання конфліктності у стосунках батьків однієї дитини щодо визначення місця проживання дитини інших спорів.

В Україні сформована суспільна потреба у глибокому аналізі чинного законодавства з питань реалізації права дитини на батьків та пріоритету прав дитини над правами батьків.

Статус та соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також осіб із їх числа, визначені Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Відповідно до статті 1 зазначеного Закону:

- дитина-сирота – дитина, в якій померли чи загинули батьки;
- діти, позбавлені батьківського піклування – діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України, в районах проведення АТО/ООС;

- особи із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, - особи віком від 18 до 23 років, у яких у віці до 18 років померли або загинули батьки, та особи, які були віднесені до дітей, позбавлених батьківського піклування.

Рішення про надання статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, приймається органом опіки та піклування (районною, районною у м. Києві та Севастополі держадміністрацією, виконавчим органом міської чи районної у місті (в разі утворення) ради, сільської, селищної ради об'єднаної територіальної громади) за місцем походження такої дитини за поданням служби у справах дітей (*постанова Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» від 24 вересня 2008 № 866*).

Статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування це визначене відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг.

Державні соціальні стандарти і нормативи для таких дітей встановлені щодо мінімального матеріального забезпечення, витрат на харчування, одяг та взуття, житлового забезпечення, у тому числі після завершення їх виховання в

різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку, мінімального стандарту щодо забезпечення гарантованого першого робочого місця, допомоги при закінченні такими дітьми виховного, навчального закладу чи при закінченні перебування таких дітей у різних формах влаштування після досягнення ними 18-річного віку, щомісячного утримання таких дітей та осіб із їх числа за умови навчання їх у вищих навчальних закладах до досягнення ними 23-річного віку або до закінчення відповідних навчальних закладів, медичного обслуговування, грошового забезпечення батьків-вихователів, прийомних батьків.

Як вбачається з пояснювальної записки до проекту Постанови № 1219, статистична звітність щодо кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, існує з 2003 року. Чисельність таких дітей в Україні на кінець 2015 року, коли були зняті з обліку діти, що залишились проживати на тимчасово окупованих територіях, становила 73182 особи, тобто майже 1% від загальної чисельності дітей. Кількість дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування зменшувалась у 2017-2018 роках, і на початок 2019 року становить 69,4 тисячі дітей.

На думку автора проекту Постанови № 1219 з 2009 року відбувалось скорочення чисельності дітей цієї категорії завдяки активній соціальній політиці: роботі з сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах, з самотніми матерями, підтримці прийомного батьківства та національного всиновлення тощо. Зменшення чисельності таких дітей в останні чотири роки - це результат не ефективної діяльності держави, а наслідок скорочення території, яку вона контролює і де можливий облік таких дітей, а також внаслідок відсутності суддів та недостатньої працездатності судів і ухилення від надання посиротілим дітям статусу місцевими органами виконавчої влади.

Аналіз наповнюваності (понад 150%) притулків для дітей та центрів соціально-психологічної реабілітації дітей свідчить про великі обсяги прихованого сирітства, тобто дітей, які вже втратили батьківське піклування, але не отримали статус дитини, позбавленої батьківського піклування. Значна частина таких дітей, у порушення законодавства, перебувають у санаторних закладах з довготривалим перебуванням (до 6 місяців), і роками мігрують від одного санаторію до іншого.

За інформацією Івано-Франківської, Тернопільської, Вінницької, Рівненської та інших обласних державних адміністрацій перевищення терміну перебування дітей у центрах соціально-психологічної реабілітації дітей виникає найчастіше по причині довготривалого розгляду судами справ про усиновлення, щодо доцільності позбавлення законних представників дитини батьківських прав, а також тривале вирішення питання стосовно влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейні форми виховання органами опіки та піклування райдержадміністрацій, міських виконавчих комітетів.

Відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» за дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, а також особами з їх числа зберігається право на

житло, в якому вони проживали з батьками, рідними до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які досягли 16 років, у разі відсутності в таких дітей житла мають право зараховуватися на квартирний облік та соціальний квартирний облік за місцем їх походження або проживання до встановлення опіки, піклування, влаштування в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу, заклади для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за заявою опікуна чи піклувальника, прийомних батьків, батьків-вихователів, адміністрації закладу, де проживає дитина, або органу опіки та піклування. Після досягнення 18 років такі діти протягом місяця забезпечуються соціальним житлом до надання їм благоустроєного житлового приміщення для постійного проживання.

Державним бюджетом України передбачено субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт, осіб з їх числа (КПКВК 2511180) з видатками, передбаченими законом про Державний бюджет на відповідний рік, у розмір: 277726,7 тис грн у 2017 році; 517726,7 тис грн у 2018 році та 717726,7 тис грн у 2019 році.

Головним розпорядником субвенції та відповідальним за виконання бюджетної програми є Міністерство соціальної політики України.

Розпорядниками субвенції в частині придбання соціального житла, житла для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа, зокрема дітей з інвалідністю, що перебувають на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов є (з 2018 року) структурні підрозділи з питань соціального захисту населення обласних, Київської міської держадміністрацій, районних, районних у м. Києві держадміністрацій, виконавчі органи міських, районних у містах (крім м. Києва) рад (*постанова Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 877*).

Незважаючи на збільшення державного фінансування напрямку забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, рівень забезпечення таких дітей житлом залишається на низькому рівні.

Як вбачається з пояснювальної записки до проекту Постанови №1219 Рахункова палата України провела аудит використання коштів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, та забезпечення житлом дітей-сиріт. Попри те, що квартири очікує понад 27 тисяч осіб, квартири було придбано у 2018 році лише для 1200 осіб і у порядку з порушенням черговості. Аудитом виявлено низький рівень управління коштами субвенції і неналежну фінансову дисципліну при освоєнні її коштів на місцях.

Забезпечення реалізації права дитини на виховання в сім'ї та в інших сімейних формах виховання

Конвенцією ООН про права дитини передбачено, що сім'я це основний осередок суспільства і природного середовища для зростання і благополуччя всіх її членів і особливо дітей.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про охорону дитинства» виховання в сім'ї є першоосновою розвитку особистості дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Статтею 1 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» передбачені форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до яких відносяться:

усиновлення;

встановлення опіки, піклування;

передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

До закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування дитина може бути влаштована в разі, якщо з певних причин немає можливості влаштувати її на виховання в сім'ю.

Відповідно до статті 207 Сімейного кодексу України **усиновленням** є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду. Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Як вбачається з пояснювальної записки до проекту Постанови № 1219 зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування призводить до поширення прихованого сирітства і формування штучного дефіциту дітей для усиновлення та влаштування дітей в сімейні форми виховання.

У 2018 році громадяни України усиновили 1358 дитини з числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. І це є найменшим показником за роки незалежності України. Для порівняння громадяни України у 2004 році усиновили 1478 дітей, у 2009 році – 2381 дитину, у 2013 – 1831 дитину.

Такий занепад національного усиновлення, на думку автора проекту Постанови № 1219, стався через нерозуміння глибинних основ сфери захисту прав дитини та виключення її з пріоритетних від Уряду до мерів міст і голів райдержадміністрацій.

Попри це, рівень готовності громадян до усиновлення дітей залишається стабільно високим. Щоденно понад 1600 кандидатів в усиновителі шукають зустрічі з дитиною, яку готові усиновити.

За повідомленням міністерства соціальної політики України станом на 01.12.2019 року всього усиновлено 1611 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. З них: 1285 дітей усиновлено громадянами України, 326 – іноземними громадянами.

Іншими формами виховання, наближеними до сімейних, для дітей дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є виховання таких дітей

через встановлення опіки, піклування, виховання у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу.

Відповідно до Сімейного кодексу України:

приймна сім'я - сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

дитячий будинок сімейного типу - окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;

опіка, піклування встановлюється над дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування. Опіка встановлюється над дитиною, яка не досягла чотирнадцяти років, а піклування - над дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Формами наближеними до сімейного виховання є:

патронат над дитиною - це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин. Загальний термін перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя не може перевищувати шість місяців;

наставництво - добровільна безоплатна діяльність наставника з надання дитині, яка проживає у закладі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, іншому закладі для дітей, індивідуальної підтримки та допомоги, насамперед у підготовці до самостійного життя (*Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»*).

За інформацією Міністерства соціальної політики України станом на 01.10.2019 в Україні функціонує:

- 1140 дитячих будинків сімейного типу в яких виховується 7643 дітей (станом на 31.12.2018 таких будинків було 1103 (7372 дітей));

- 3377 прийомних сімей в яких виховується 6277 дітей (станом на 31.12.2018 таких сімей було 3512 (6571 дітей)).

Під опікою (піклуванням) знаходиться 49569 дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Загалом, станом на 01.10.2019 року 64 039 дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування виховуються в сімейних формах виховання, що становить 91,4% від загальної кількості дітей із статусом.

Водночас, як вбачається з пояснювальної записки до проекту Постанови № 1219 останніми роками в Україні неухильно зменшується кількість сімей, які виховують дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування. За період з 2014 до 2018 року припинили існування 446 прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу, що становить десяту частину всіх таких сімей.

Для прикладу.

За повідомленням Івано-Франківської обласної державної адміністрації (лист від 04.12.2019 № 9007/1/1-19/01-025) в області на обліку

служб у справах дітей перебувають 1322 дитини-сироти та дитини, позбавлені батьківського піклування. В області функціонує 10 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 73 дитини, 77 прийомних сімей (126 дітей), 1035 дітей влаштовані в сім'ї опікунів та піклувальників. В сім'ї громадян влаштовано під опіку, піклування 129 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, створено 5 прийомних сімей (влаштовано 15 дітей), 3 дитячих будинки сімейного типу (влаштовано 25 дітей), усиновлено 23 дитини.

Водночас, в області у 2019 році припинили функціонування 2 дитячих будинків сімейного типу (8 дітей) у зв'язку з їх переведенням у прийомні сім'ї та 12 прийомних сімей (21 дитина) з різних причин (усиновлення дітей, влаштування у сім'ї опікунів, у зв'язку з виникненням несприятливих умов проживання дітей тощо).

За аналогічних причин припинили існування 2 дитячих будинки сімейного типу у **Вінницькій області** (лист від 04.12.2019 № 01.01-23/7156).

У **Запорізькій області** (лист від 03.12.2019 № 11026/08-08) протягом 2019 року з прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу вибуло 45 прийомних дітей і дітей-вихованців за таких причин: усиновлення – 6; повернення в біологічну сім'ю – 1; влаштування під опіку – 1; досягнення повноліття – 22; навчання в державних закладах на повному державному забезпеченні – 1; відсутність взаєморозуміння між дітьми та прийомними батьками – 7; неналежне виконання обов'язків – 2; за станом здоров'я – 1; у зв'язку з закінченням навчання – 4.

Міністерством соціальної політики України (лист від 09.12.2019 № 21118/0/2-19/57) проаналізовано випадки розформування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. За результатами аналізу виявлено, що основними причинами є невиконання обов'язків батьків-вихователів, прийомних батьків щодо належного виховання, розвитку та утримання дітей, а також виникнення несприятливих умов для життя та розвитку дітей.

На думку органів місцевої влади, однією з причин, з яких функціонуючи прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу після випуску дітей не бажають довлаштувати дітей і припиняють своє існування, називають так зване «вигорання батьків» або психологічна втома. Іншою, не менш важливою причиною, на думку місцевих органів є недостатні соціальні виплати на дітей-вихованців та прийомних дітей.

Автор проекту Постанови №1219 також зазначає, що погіршення умов функціонування існуючих опікунських, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, бідність та обмеження прав батьків-вихователів і прийомних батьків, зменшення купівельної спроможності «мінімального прожиткового бюджету» майже втричі, обумовило збідніння сімей, які за дорученням Держави виховують дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Недостатні виплати на дитину в значній частині йдуть на оплату житлово-побутових послуг.

З метою обговорення проблемних питань та внесення відповідних змін до законодавства Міністерство соціальної політики України проводить зустрічі з зацікавленими сторонами, зокрема, прийомними батьками, батьками - вихователями, опікунами, піклувальниками, на яких обговорюються нагальні

проблеми функціонування таких сімей.

У Донецької області (лист від 05.12.2019 № 0.6112-6362/4-19) з метою заохочення громадян до взяття на виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та підтримки діяльності дитячих будинків сімейного типу до Програми економічного і соціального розвитку області на 2019 рік внесено захід щодо придбання автомобілів, які будуть передаватись у користування дитячим будинкам сімейного типу, що функціонують на території Донецької області, в яких виховуються 8 і більше дітей, включаючи рідних, усиновлених та дітей, які перебувають під опікою та піклуванням на умовах співфінансування з обласного та місцевого бюджетів (50/50). В обласному бюджеті на ці цілі передбачено 5 млн гривень.

Автор проекту Постанови № 1219 зазначає, що запроваджені у 2016 році патронатні сім'ї і наставництво розвиваються занадто повільно. Попри те, що патронатні сім'ї фінансуються з Державного бюджету, на початок 2019 року таких сімей функціонувало лише 71 на всю державу.

За повідомленням обласних державних адміністрацій кількість створених патронатних сімей в областях становить від 2 патронатних сімей (Запорізька область) до 15 патронатних сімей (Кіровоградська область). Інформація щодо кількості осіб, які здійснюють наставництво місцевими органами державної влади не надана.

Щодо закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з метою забезпечення належного рівня задоволення їх життєвих та освітніх потреб за умов повного утримання їх за рахунок засновника, власника створюються інтернатні заклади таких типів:

дитячий будинок - навчальний заклад, який забезпечує розвиток, виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дошкільного та шкільного віку;

загальноосвітня школа-інтернат - навчальний заклад, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

спеціалізована школа-інтернат I-III ступенів - навчальний заклад з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів, що забезпечує виховання, навчання та соціальну адаптацію обдарованих дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів - навчальний заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку;

загальноосвітня санаторна школа-інтернат I-III ступенів - навчальний заклад з відповідним профілем для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують тривалого лікування.

На сьогодні 1,5% дітей перебуває в інтернатних закладах.

92 % дітей, влаштованих до інтернатних закладів, мають батьків.

За повідомленням Херсонської обласної державної адміністрації (лист від 06.12.2019 № 17099/0-19/15/326) на обліку в області перебуває 235

дітей із 171 сім'ї, що знаходяться в інтернатних закладах за заявами батьків, які не здатні задовольнити потреби дитини через: бідність батьків – 138 сімей; безробіття - 14; трудова міграція батьків - 3; відсутність на відстані понад 3 км іншого загальноосвітнього навчального закладу - 1 сім'я; алкоголізм батьків - 1; тривалу хворобу батьків – 3; ухиляння батьків від виконання своїх обов'язків по вихованню дитини - 11 сімей.

На утримання інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування щороку витрачається:

у 2017 році – 8,9 млрд грн;

у 2018 році – 11,6 млрд грн;

З виділених державою коштів: 73% витрачається на утримання інтернатного закладу (заробітна плата, комунальні послуги, утримання будинків), 27% - на забезпечення потреб дітей (одяг, харчування, ліки).

Як зазначає автор проекту Постанови № 1219 затверджена Урядом Національна стратегія та заходи з реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, (розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 № 526-р) попри звіти про успіхи, фактично пробуксовує. На місцевому рівні соціальні послуги задля повернення дітей з інтернатних закладів або протидії влаштуванню дітей до інтернатів розвиваються недостатньо, а реальне зменшення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу ускладнюють повернення дітей з інтернатних закладів до громад.

Захист прав дітей в умовах децентралізації влади

Відповідно до статті 1 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» здійснення соціального захисту дітей і профілактики серед них правопорушень покладається в межах визначеної компетенції на:

центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері сім'ї та дітей (*Міністерство соціальної політики України*);

відповідні структурні підрозділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів міських і районних у містах рад;

уповноважені підрозділи органів Національної поліції;

приймальники-розподільники для дітей органів Національної поліції;

школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти;

центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я;

спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України;

притулки для дітей;

центри соціально-психологічної реабілітації дітей;

соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

Органами опіки та піклування відповідно до Цивільного кодексу України та Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального

захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» є районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних рад.

Безпосереднє ведення справ та координація діяльності стосовно дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладаються на служби у справах дітей.

Для здійснення функцій щодо опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, у складі служби у справах дітей створюється окремий підрозділ. Штатна чисельність такого підрозділу встановлюється залежно від кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, але має становити не менше двох осіб.

Штатна чисельність працівників районних, міських, районних у містах служб у справах дітей устанавлюється з розрахунку один працівник служби не більше ніж на одну тисячу дітей, які проживають у районі, та не більше ніж на дві тисячі дітей, які проживають у місті, районі у місті. Штатна чисельність працівників служб у справах дітей виконавчих органів сільських, селищних рад відповідних територіальних громад встановлюється з розрахунку один працівник служби не більше ніж на одну тисячу дітей, але не менше одного працівника на об'єднану територіальну громаду.

За інформацією місцевих органів влади стан укомплектування кадрами служб у справах дітей в областях становить від 53,2% (Вінницька область) до 91,8% (Хмельницька область).

За повідомленням Міністерства соціальної політики України (лист від 09.12.2019 № 21118/0/2-19/57) з метою забезпечення прав дітей в умовах децентралізації влади постановою Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 877 внесені зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 „Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини”, відповідно з якими сільським, селищним радам об'єднаних територіальних громад надаються повноваження органів опіки та піклування, а також самостійно провадити діяльність, пов'язану із захистом прав дитини (крім усиновлення та створення прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу). З метою забезпечення належного рівня соціального захисту дітей у виконавчих органах міських, сільських та селищних рад об'єднаних територіальних громад станом на 01.12.2019 утворено 203 служби у справах дітей.

За повідомленням Міністерства розвитку громад та територій України станом на 10.11.2019 в Україні надають соціальні послуги 342 комунальні установи, засновниками яких є об'єднані територіальні громади (далі ОТГ), в 15 з них забезпечено створення віддалених робочих місць, в 42 ОТГ соціальні послуги надають інші комунальні установи (районні/міські), за укладеними угодами, 1588 спеціалістів із соціальної роботи, введених до штатного розпису виконкомів ОТГ, 1877 старост здійснюють прийом документів для призначення усіх видів соціальної підтримки.

В 202 ОТГ створено служби у справах дітей, на 479 посадових осіб покладено повноваження цих служб, в ОТГ, де ще не створено відповідні служби.

Проте, на думку автора проекту Постанови № 1219, законодавство з питань здійснення в Україні децентралізації влади та її складової децентралізації

повноважень щодо дотримання, забезпечення та захисту прав дитини опрацьовано Урядом недостатньо. Логіка процесів децентралізації влади та її складової децентралізації соціальних послуг передбачає те, що соціальні послуги мають бути не тільки відновленими, удосконаленими в нових умовах, й максимально наближеними до дітей та сімей. Центральні органи влади не надали дієвих рекомендацій щодо виконання ОТГ функцій органу опіки та піклування, повноважень з питань профілактики соціального сирітства, насильства над жінками та дітьми. ОТГ не виконують функцій щодо дітей, які передбачені і законодавством, і міжнародними зобов'язаннями України. Кадровий потенціал ОТГ та їх фахова підготовка не відповідає ні потребам громади, ні законодавству України.

На початок 2019 року в Україні створено понад 800 об'єднаних територіальних громад, на території яких проживає близько 7 млн громадян, з них понад 1 млн - діти. Відповідно, у сфері діяльності ОТГ перебуває близько 13 тисяч дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, близько 20 тисяч дітей з інвалідністю, понад 200 тисяч дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Служби у справах дітей, як структура яка координує діяльність з питань захисту дітей та забезпечує виконання функції органу опіки і піклування, створені лише у 10% громад. Отже нагальні питання захисту прав дитини, представлення її інтересів у більшості ОТГ залишаються без уваги.

У Тернопільській області з 53 діючих ОТГ лише у 3-х створені служби у справах дітей, у 20 - визначено осіб, уповноважених здійснювати заходи щодо захисту прав дітей, що призводить до негативних явищ у сфері захисту прав дітей.

За інформацією Запорізької обласної державної адміністрації (лист від 03.12.2019 № 11026/08-08) станом на 25.11.2019 в 25% ОТГ Запорізької області взагалі відсутні фахівців із соціальної роботи, 75% створених ОТГ не дотримуються рекомендованого нормативу чисельності фахівців із соціальної роботи; значна кількість фахівців із соціальної роботи, які працюють в ОТГ області, за освітою не відповідають кваліфікаційним вимогам, що призводить до зниження якості надання соціальних послуг.

За повідомленням Херсонської обласної державної адміністрації (лист від 06.12.2019 № 17099/0-19/15/326) станом на 27 листопада в області функціонує 31 ОТГ. Служби у справах дітей створені у 8 ОТГ. У 7 ОТГ заключено договори між виконавчими органами ОТГ та РДА про співпрацю, згідно з якими працівники служб у справах дітей відповідних РДА виконують функції щодо захисту прав дітей на території ОТГ.

Крім того, 4 працівники служби у справах дітей Чаплинської районної державної адміністрації виконують функції та завдання визначені Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» на території ОТГ на виконання заходів районної комплексної програми щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини в Чаплинському районі на період до 2022 року, яка співфінансується за рахунок місцевих бюджетів чотирьох ОТГ.

Як зазначає автор проекту Постанови № 1219, майже кожного сесійного тижня у Верховній Раді України VIII скликання приймалися законопроекти про

додаткові повноваження органу опіки та піклування, а функціональна спроможність місцевих органів виконавчої влади не враховувалася.

За останні три роки Служби у справах дітей набули чимало нових функцій. Створення патронатних сімей, впровадження наставництва над дітьми, реформування інтернатних закладів і діяльність з підтримки батьківського потенціалу, участь у облікуванні дітей шкільного віку, захист майнових прав дітей, придбання житла для дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування тощо. Всі традиційні функції були збережені. При цьому кадровий потенціал Служб у справах дітей не тільки не збільшився вдвічі, як це передбачено законом, а й скоротився.

За повідомленням обласних державних адміністрацій кадрове забезпечення Служб у справах дітей в областях становить від 53,2 % (Вінницька область) до 91,8% (Хмельницька область) від потреби.

Право дитини на доступ до медичної допомоги

Відповідно до статті 6 Закону України «Про охорону дитинства» держава гарантує дитині право на охорону здоров'я, безоплатну кваліфіковану медичну допомогу в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, сприяє створенню безпечних умов для життя і здорового розвитку дитини, раціонального харчування, формуванню навичок здорового способу життя.

За повідомленням Міністерства охорони здоров'я України (*лист від 03.12.2019 № 16-15/47064/2-19*) (далі МОЗ) згідно з статтею 35 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медична допомога за видами поділяється на екстрену, первинну, вторинну (спеціалізовану), третинну (високоспеціалізовану), паліативну, медичну реабілітацію.

Порядком надання первинної медичної допомоги, затвердженим наказом МОЗ України від 19.03.2018 № 504 визначено, що лікарем з надання первинної медичної допомоги є лікар загальної практики-сімейний лікар, лікар-педіатр, лікар-терапевт.

Вказаним Порядком затверджено Перелік медичних послуг з надання первинної медичної допомоги (далі – Перелік). Переліком, зокрема, передбачено проведення профілактичних втручань, що включає: вакцинацію відповідно до вимог календаря профілактичних щеплень; підготовлення та надсилання повідомлень про інфекційне захворювання, харчове, гостре професійне отруєння, незвичайну реакцію на щеплення; проведення епідеміологічних обстежень поодиноких випадків інфекційних хвороб; динамічне спостереження за неускладненою вагітністю та (у разі потреби) направлення до лікаря акушера-гінеколога закладу вторинної медичної допомоги; здійснення медичного спостереження за здоровою дитиною.

МОЗ України було прийнято низку нормативно-правових актів, що спрощує порядок проведення щеплень та забезпечує отримання безоплатних вакцин.

Також Переліком передбачено надання консультативної допомоги, спрямованої на усунення або зменшення звичок і поведінки, що становлять ризик для здоров'я (тютюнокуріння, вживання алкоголю, інших психоактивних речовин, нездорове харчування, недостатня фізична активність тощо) та

формування навичок здорового способу життя, здійснення медичного спостереження за здоровою дитиною, взаємодія із суб'єктами системи громадського здоров'я.

Реалізація завдань, доручених МОЗ України врегульовано Законом України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення», яким передбачена зміна системи фінансування охорони здоров'я.

Законодавчий акт визначає державні фінансові гарантії надання необхідних пацієнтам послуг з медичного обслуговування (медичних послуг) та лікарських засобів належної якості за рахунок коштів Державного бюджету України за програмою медичних гарантій.

Відповідно до цього Закону держава гарантує повну оплату згідно з тарифом за рахунок коштів Державного бюджету України надання громадянам необхідних їм медичних послуг, та лікарських засобів, що передбачені програмою медичних гарантій.

Програма медичних гарантій розробляється з урахуванням положень галузевих стандартів у сфері охорони здоров'я в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової і бюджетної політики.

Медичні послуги та лікарські засоби, що не включені до програми медичних гарантій, не підлягають оплаті за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на реалізацію програми медичних гарантій, але можуть покриватися за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на реалізацію відповідних державних програм та заходів, місцевих бюджетів, медичного страхування, юридичних і фізичних осіб та з інших джерел, не заборонених законодавством.

Так, за рахунок Державного бюджету України окремо здійснюється фінансове забезпечення програм громадського здоров'я, заходів боротьби з епідеміями, проведення медико-соціальної експертизи, діяльності, пов'язаної з проведенням судово-медичної та судово-психіатричної експертиз та інших програм в галузі охорони здоров'я, що забезпечують виконання загальнодержавних функцій, за переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України.

Щороку Міністерству охорони здоров'я України, як головному розпоряднику бюджетних коштів, у Державному бюджеті України за бюджетною програмою КПКВК 2301400 «Забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру» передбачаються видатки на закупівлю лікарських засобів та медичних виробів для забезпечення тяжкохворих, у тому числі дітей, за окремими нозологіями, такими як онкологія, туберкульоз, ВІЛ/СНІД, гемофілія, серцево-судинні захворювання, орфанні (рідкісні) захворювання тощо. У Законі України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» за цією бюджетною програмою передбачені видатки у сумі 6,6 млрд гривень.

Як вбачається з пояснювальної записки до проекту Постанови, щорічно в Україні реєструється біля 1200 нових випадків онкологічних захворювань дітей. Державні закупівлі на дитячу онкологію покривають тільки 60% потреби у ліках

та лікарських засобах. Заклики батьків до громадян надати фінансову допомогу сім'ї на лікування дитини стало звичною практикою. Серед основних проблем, які зараз існують в галузі лікування онкологічних захворювань у дітей в Україні, лікарі назвали насамперед несистематичні та не прогнозовані поставки лікарських препаратів, нестачу кваліфікованих кадрів та обладнання. Існує велика потреба в залученні стабільного позабюджетного фінансування на основі довготривалих програм та створенні галузевої програми "дитяча онкологія". Виживання дітей із злоякісними новоутвореннями становить мінімальний рівень по Європі - 60%.

На практиці Міністерством охорони здоров'я України не забезпечено, передбачені законодавством, заходи з доступності дітей до медичної допомоги. Скасування медичного патронажу дітей першого року життя обумовлює зростання випадків смертності дітей від недогляду. Медичні працівники недостатньо поінформовані про свої, законодавством передбачені, обов'язки щодо профілактики раннього соціального сирітства, документального засвідчення випадків відмови матерів забрати новонароджену дитину з медичного закладу тощо. Непоодинокими є випадки коли державні закупівлі ліків проводяться з значною затримкою в часі і в умовах сталого недофінансування.

Право дитини на доступну та якісну освіту

Відповідно до статті 19 Закону України «Про охорону дитинства» кожна дитина має право на освіту.

Держава гарантує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти в державних і комунальних закладах освіти; надання стипендій та пільг здобувачам освіти таких закладів у порядку, встановленому законодавством України. Громадяни мають право безоплатно здобути фахову передвищу та вищу освіту в державних і комунальних закладах освіти на конкурсній основі.

Відповідно до статті 6 Закону України «Про освіту» засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є, зокрема, забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності, розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами.

За повідомленням Міністерства освіти і науки України (лист Міністерства соціальної політики України від 09.12.2019 № 21118/02-19/57) (далі МОН) в Україні охоплено навчанням в умовах інклюзії або спеціальної освіти 91300 здобувачів освіти, що складає 1,2% від загальної кількості дітей.

Водночас викликом для України залишається відсутність умов, в яких кожна особа має доступ до якісної освіти з урахуванням її потреб без відриву від сім'ї та громади.

За оперативними даними МОН досягнуто:

кількість учнів з особливими освітніми потребами, що навчаються в інклюзивних класах ЗСО за п'ять років збільшилась в 6,4 рази (з 2720 учнів в

2015/2016 навчальному році до 17357 учнів в 2019/2020 навчальному році);

кількість інклюзивних класів за чотири роки зросла в 4,6 рази (з 2715 класів в 2016/2017 навчальному році до 12552 класів в 2019/2020 навчальному році), кількість шкіл, в яких облаштовані такі класи – в 3,6 рази (з 1518 в 2016/2017 навчальному році до 5504 в 2019/2020 навчальному році);

кількість вихованців з особливими освітніми потребами, що здобувають інклюзивну освіту в закладах дошкільної освіти збільшилась за два роки в 1,8 рази (з 2190 вихованців в 2018 до 3987 вихованців в 2019);

кількість інклюзивних груп зросла в 1,9 рази за 9 місяців (з 1284 груп на кінець 2018 (дані Держстату) до 2432 груп в липні 2019);

з 2019/2020 навчального року впроваджено інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) та вищої освіти. За оперативними даними станом на серпень 2019 інклюзивно навчається 838 здобувачів професійної освіти та 722 – вищої.

Із загальної кількості учнів спеціальних закладів загальної середньої освіти 21589 мають інвалідність (58,3 % від загальної кількості учнів, які навчаються у спеціальних закладах).

Станом на 15.10.2019 діє 25 ресурсних центрів підтримки інклюзивної освіти в усіх областях України та 603 інклюзивно-ресурсних центрів. До кінця 2020 заплановано створити додатково ще 96 інклюзивно-ресурсних центрів (далі ІРЦ).

З метою діджиталізації послуг забезпечено функціонування системи автоматизації роботи ІРЦ, що дає змогу батькам (іншим законним представникам) дитини через сайт створити кабінет користувача для забезпечення зручності доступу до послуг ІРЦ.

За даними державної статистики, станом на 01.01.2019 в Україні діють 1921 заклад позашкільної освіти системи МОН, у тому числі 1382 профільних і комплексних заклади позашкільної освіти та 539 дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Так, у 2018-2019 навчальному році позашкільною освітою було охоплено 9,9 тисяч дітей з особливими освітніми потребами. Для створення умов для навчання та виховання таких дітей зросла кількість закладів, які забезпечили доступність до позашкільної освіти. На сьогодні таких закладів більше половини. Також позашкільну освіту здобувають більше ніж 9 тисяч дітей із числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування та майже 47 тисяч дітей із малозабезпечених сімей.

Відповідно до законодавства органи місцевого самоврядування можуть самостійно створювати заклади позашкільної освіти враховуючи потреби громади. В умовах децентралізації, формування ОТГ активно відбувається розширення мережі закладів позашкільної освіти в регіонах. За останній рік органами місцевого самоврядування відкрито 11 центрів позашкільної освіти, які здійснюють навчання та розвиток дітей, у тому числі дітей з особливими потребами. Фінансування таких закладів освіти здійснюється з місцевих бюджетів.

На кінець 2018-2019 навчального року кількість фахівців психологічної служби становила 23082 особи. Із них: практичні психологи – 15061, соціальні

педагоги – 7206, методисти – 815 осіб.

Працівники психологічної служби прийняли 48590 запитів від учасників освітнього процесу щодо питання протидії домашньому насильству. Зокрема, з боку батьків надійшло 15177 звернень педагогічних працівників – 12869, дітей – 16325, інших зацікавлених осіб – 4219 звернень.

У закладах освіти працівники психологічної служби прийняли 86548 запитів від учасників освітнього процесу щодо питання протидії булінгу (цькуванню). Зокрема, з боку батьків надійшло 27772 звернень, з боку педагогічних працівників 23108, з боку дітей – 30178 та з боку інших зацікавлених осіб – 5490 звернень.

Водночас, автор проекту Постанови № 1219 зазначає про те, що розвиток інклюзивної освіти роками визначається першочерговим завданням, а ефективної дії з співпраці з батьківською спільнотою не вистачає. Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів, створених замість психолого-медико-педагогічних консультацій, як і раніше, більше зорієнтована на формування мережі інтернатних закладів, ніж на забезпечення права дитини на освіту.

Дефіцит місць у дошкільних закладах міст, їх відсутність у сільській місцевості, віддалення шкіл від учнів наростає, скорочується позашкільля.

За повідомленням Міністерства розвитку громад та територій України проблемним питанням щодо реалізації права дітей на доступну та якісну освіту є, зокрема, додаткова потреба у шкільних автобусах, а саме: 410. З них в ОТГ – 222, а також незадовільний стан 17283 км доріг, серед них в ОТГ – 7447 км, вирішення цих питань є завданням на 2019-2020 роки.

Діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів

З початком військового конфлікту на сході України виникла необхідність щодо формування державної політики в сфері соціального захисту дітей, які постраждали воєнних дій та збройного конфлікту.

Дитина, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру **є внутрішньо переміщеною особою** (Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»).

Факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи. Кожна дитина, у тому числі яка прибула без супроводження батьків, інших законних представників, отримує довідку про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи.

Дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні, відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» має право на

встановлення статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

Зазначений статус надається органом опіки та піклування за місцем реєстрації дитини як внутрішньо переміщеної особи. Порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2017 № 268.

На думку автора проекту Постанови №1219 порядок визначення дітей, які внаслідок військових дій отримали поранення, зазнали фізичне та сексуальне насильство, до сьогодні залишається нормативно ускладненим і фактично не досяжним для доведення таких обставин батьками або законними представниками дитини.

За повідомленням Донецької та Луганської обласних державних адміністрацій на території областей, підконтрольній органам державної влади України проживає 403 904 дитини (103742 – Луганська область, 300162 – Донецька область).

За повідомленням Міністерства соціальної політики України (*лист від 09.12.2019 № 21118/0/2-19/57*) станом на 01.12.2019 статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів надано 37 876 дітям.

У тому числі:

- у Луганській області отримали статус 16955 дітей (*лист від 03.12.2019 № 5/9-5695*). З них:

16948 дітей зазнали психологічного насильства у зв'язку з проживанням/перебуванням в умовах воєнних дій, збройних конфліктів, тимчасової окупації, її внутрішнього переміщення, залишення свого місця проживання/перебування у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту;

7 дітей отримали поранення, контузію, каліцтво;

- у Донецькій області отримали статус 15779 дітей (*лист від 05.12.2019 № 0.6112-6362/4-19*). З них:

15703 дітей зазнали психологічного насильства у зв'язку з проживанням/перебуванням в умовах воєнних дій, збройних конфліктів, тимчасової окупації, її внутрішнього переміщення, залишення свого місця проживання/перебування у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту;

75 дітей отримали поранення, контузію, каліцтво;

1 дитина отримала фізичне насильство;

- в інших областях статус отримало 5 142 дитини.

У Донецькій області у населених пунктах міст Авдіївка, Торецьк, Маріуполь, Бахмутського, Волноваського, Мар'їнського та Ясинуватського районів, розташованих на лінії зіткнення, проживає 25242 дитини, з них 483 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.

Відповідно до статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» особи, у тому числі діти, які отримали інвалідність внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння на території

проведення АТО/ООС мають право на встановлення статусу **особи з інвалідністю внаслідок війни.**

Зв'язок інвалідності з пораненням чи іншим ушкодженням здоров'я, отриманим такими особами встановлюється для повнолітніх осіб - за висновком медико-соціальної експертизи, для осіб віком до 18 років - лікарсько-консультативними комісіями лікувально-профілактичних закладів у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України;

Рішення про встановлення факту одержання особою, утому числі дитиною, ушкодження здоров'я від боєприпасів на території проведення АТО/ООС ухвалюється міжвідомчою комісією з питань встановлення факту отримання особами поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння на території проведення АТО/ООС, яку утворює Державна служба у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції (з 28.11.2018 Міністерство у справах ветеранів, тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України) (*постанова Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2018 № 306 «Деякі питання встановлення зв'язку інвалідності з пораненнями чи іншими ушкодженнями здоров'я»*).

Інформація щодо кількості дітей, яким встановлено статус особи з інвалідністю внаслідок війни відсутня.

Як зазначає автор проекту Постанови № 1219 на сьогодні відсутні чітка інформація щодо кількості дітей, які загинули внаслідок збройного конфлікту на сході України. У січні 2015 року повідомлено про загибель 21 неповнолітньої особи, які воювали у складі збройних формувань. Такий факт є грубим порушенням Конвенції ООН про права дитини та законодавства України щодо участі дітей у збройних конфліктах.

Залишається не відпрацьованим порядок обліку дітей, які постраждали від підриву на мінах, не вирішуються питання щодо забезпечення таких дітей протезуванням та реабілітаційною допомогою. Не проводиться облік фактів смерті дітей внаслідок військових дій, часто такі факти реєструються як смерть від побутових причин.

Донецька і Луганська військові цивільні адміністрації з питань захисту дітей керуються нормами законодавства, яке розроблено для діяльності у мирний час, і є таким, що не враховує особливості становища дітей в умовах збройного конфлікту. Уряд не розробив додаткових процедур захисту прав дітей, які мешкають на лінії розмежування.

За повідомленням Міністерства оборони України (*лист від 04.12.2019 №220/6173*) спільно з представниками українського офісу Центром з питань захисту цивільного населення в умовах конфлікту тільки 1 січня 2019 розпочато впровадження проекту щодо захисту цивільного населення, якими передбачено створення нового механізму мінімізації негативного впливу бойових дій на населення, для чого сформована робоча група зі збору та узагальнення інформації про випадки поранення і загибелі цивільного населення (*наказ Командувача об'єднаних сил № 851 від 29.12.2018*).

В Управлінні цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України розроблено «Методичний посібник для військ (сил) з питань цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України», затверджений 03.09.2019

заступником начальника Генерального штабу Збройних Сил України. У розділі 5.12.4 «Діти і збройний конфлікт» Посібника висвітлюється питання захисту прав дітей, які безпосередньо знаходяться у зоні збройного конфлікту.

Міністерством оборони України розроблено низку просвітницьких та інформаційних матеріалів щодо ризиків, пов'язаних з мінами та вибухонебезпечними залишками війни, та правил поведінки на території забрудненій ними. Зазначені матеріали у друкованому вигляді постійно розповсюджуються на територіях Донецької та Луганської областей серед цивільного населення, у тому числі серед дітей.

У 2019 році структурними підрозділами цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України у районі проведення ООС проведено 219 занять з протимінної безпеки для дітей та їх батьків.

Діти у конфлікті з законом

Кожній дитині гарантується право на свободу, особисту недоторканність та захист гідності. Дисципліна і порядок у сім'ї, навчальних та інших дитячих закладах мають забезпечуватися на принципах, що ґрунтуються на взаємоповазі, справедливості і виключають приниження честі та гідності дитини (*Закон України «Про охорону дитинства»*).

Держава здійснює захист дитини від:

усіх форм домашнього насильства та інших проявів жорстокого поводження з дитиною, експлуатації, включаючи сексуальне насильство, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють;

втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин;

залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо.

Основні завдання уповноважених підрозділів органів Національної поліції України з питань захисту прав та інтересів дітей та профілактичної роботи з дітьми визначені статтею 5 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей». До яких, зокрема, відносяться повноваження:

проводити роботу щодо запобігання правопорушенням дітей;

виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, вчинені дітьми, вживати з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством;

виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, вживати в межах своєї компетенції заходів до їх усунення;

брати участь у правовому вихованні дітей;

розшукувати дітей, що зникли, дітей, які залишили сім'ї, навчально-виховні заклади (бродяжать) та спеціальні установи для дітей та інші.

Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 № 1044 затверджено Інструкцію з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, якою визначено особливості роботи, завдання та повноваження Національної поліції України в роботі з дітьми.

Постановою Кабінету Міністрів України від 03 жовтня 2018 № 800 затверджено Порядок взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, закладів та установ під час забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю.

Як вбачається з пояснювальної записки до проекту Постанови № 1219 аналіз статистичних даних Національної поліції України свідчить про значну кількість дітей, що контактують із системою кримінального правосуддя.

Так, у 2018 році більше 4 тисячі дітей вчинили кримінальні правопорушення, майже 4,4 тисячі потерпіли від злочинів. І до цієї кількості треба додати дітей, які залучені до кримінального процесу в якості свідків, дітей, стосовно яких кримінальні провадження були закриті, дітей, які були звільнені від кримінальної відповідальності адже не досягли віку її настання. Загалом щорічно до системи правосуддя потрапляють більше 10 тисяч дітей.

За повідомленням Національної поліції України упродовж 2019 року стосовно дітей учинено 3800 кримінальних правопорушень, від яких потерпіло 4218 дітей, у тому числі 1218 – від тяжких та особливо тяжких. Зареєстровано 324 кримінальних правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей.

До територіальних органів поліції надійшло 113763 заяви і повідомлення про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, з них 1517 подано особисто дітьми.

Від кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством, потерпіло 95 дітей, з них 68 – малолітніх (віком до 14 років) та 27 – неповнолітніх.

Поліцейськими ювенальної превенції виявлено 27 331 адмінправопорушення за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей (ст.184 КУпАП); 2120 – за вчинення насильства в сім'ї або невиконання захисного припису (ст. 173-2 КУпАП); 229 – за булінг (цькування) учасників освітнього процесу (ст. 173-4 КУпАП).

Водночас до територіальних органів поліції доставлено 3 781 дитина, з яких 3 584 залишились без догляду дорослих та стосовно яких забезпечено поліцейське піклування.

Впродовж 2019 року до органів поліції надійшло 14 177 повідомлень про зникнення безвісти дітей.

Своєчасне реагування та першочергові заходи щодо встановлення місцезнаходження дитини значно зменшують імовірність учинення стосовно неї кримінального правопорушення та дає змогу врятувати їй життя. Упродовж доби працівниками ювенальної превенції розшукано 92,5 % (13 120) дітей.

За фактами безвісного зникнення дітей відкрито 625 кримінальних проваджень за ознаками злочину, передбаченого ст. 115 КК України (Умисне вбивство).

Основна увага приділяється дітям, які перебувають на обліку в органах поліції, дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Загалом поліцейськими ювенальної превенції здійснено превентивну роботу стосовно 3 550 дітей, які перебувають у конфлікті з законом.

У результаті вжитих превентивних заходів спостерігається позитивна динаміка зменшення на 13,0 % (з 3411 до 2969) кількості дітей, причетних до учинення правопорушень. Водночас дітьми скоєно на 15,0 % менше (з 4791 до 4074) кримінальних правопорушень, у тому числі на 17,5 % (з 2174 до 1793) – тяжких та особливо тяжких.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» одним із принципів, на яких ґрунтується державна політика у сфері надання безоплатної правової допомоги в Україні, є доступність такої допомоги для всіх категорій осіб, що мають право на її отримання.

Право на безоплатну первинну правову допомогу, що включає такі види правових послуг, як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім документів процесуального характеру); надання допомоги в забезпеченні доступу особи до безоплатної вторинної правової допомоги та медіації, згідно з Конституцією України та Законом мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, у тому числі діти.

Суб'єктами надання безоплатної первинної правової допомоги згідно зі статтею 9 Закону в Україні є: органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, фізичні особи та юридичні особи приватного права, спеціалізовані установи, центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

Статтею 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» передбачено, що діти, у тому числі діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, діти, які постраждали внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту, мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, у тому числі на здійснення представництва їх інтересів, в судах. Звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги, що стосуються дітей подаються їх законними представниками за місцем фактичного проживання дітей.

За повідомленням Міністерства юстиції України (лист від 06.12.2019 № 45543/1658-1-19/7.2.4) та з метою ефективною реалізації прав дітей на отримання якісної безоплатної правової допомоги шляхом спрощення механізму організації надання такої допомоги та реалізації їх права на справедливий суд Координаційним центром з надання правової допомоги опрацьовуються зміни щодо удосконалення законодавства у сфері надання безоплатної правової допомоги, у тому числі в частині визначення права дітей самостійно звертатися до центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги за такою допомогою.

Згідно зі статистичними даними з 01 липня 2015 по 26 листопада 2019 законними представниками дітей до місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги було подано 3092 письмових звернення про надання одного з видів правових послуг безоплатної вторинної правової допомоги у справах, що стосуються захисту прав дітей.

Крім того, з метою розширення доступу до безоплатної правової допомоги для соціально вразливих категорій громадян, у тому числі для дітей, місцевими центрами, починаючи з жовтня 2015, здійснюється систематична робота щодо утворення та розвитку мережі дистанційних пунктів доступу до безоплатної правової допомоги та здійснення виїздів мобільних консультаційних пунктів (виїзних прийомів громадян).

Станом на 01.11.2019 місцевими центрами по всій території України забезпечено функціонування понад 3000 дистанційних пунктів доступу до безоплатної правової допомоги, з них понад 204 – на базі загальних служб підтримки постраждалих осіб (центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; притулках для дітей; центрах соціально-психологічної реабілітації дітей; центрах соціально-психологічної допомоги; територіальних центрах соціального обслуговування (надання соціальних послуг) тощо, 54 – на базі навчальних закладів та 52 – на базі служб у справах дітей, та з жовтня 2015 по жовтень 2019 років здійснено 39078 виїзних прийомів громадян в рамках роботи мобільних консультаційних пунктів.

24 травня 2017 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 357 «Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх», яка є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, утвореним з метою запровадження міжінституційної платформи для системного обговорення та вирішення проблемних питань розвитку правосуддя щодо неповнолітніх, прийняття узгоджених рішень, що відповідають інтересам дитини.

Одним із напрямків діяльності Міжвідомчої ради є питання підготовки проекту Закону України «Про правосуддя, дружнє до дитини».

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 № 1027 схвалено Національну стратегію реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року.

На підставі викладеного, за підсумками проведеного обговорення, **Комітет вирішив:**

1. Інформацію представників центральних органів виконавчої влади, органів місцевої влади, міжнародних організацій, представників громадськості взяти до відома.

2. З метою системного і комплексного опрацювання питань захисту прав дитини в Україні рекомендувати:

2.1. Верховній Раді України за підсумками проведеного обговорення підготувати та подати до Верховної Ради України проект Постанови Верховної Ради України про соціальне становище дітей та невідкладні заходи з удосконалення діяльності захисту прав дитини в Україні, у зв'язку з чим народному депутату України Павленку Ю.О. відкликати проект Постанови за

реєстр. № 1219.

2.2 Кабінету Міністрів України:

- розробити і внести до Верховної Ради проект закону про удосконалення процедури позбавлення і поновлення батьківських прав;

- забезпечити вдосконалення процедури перетину дітьми лінії розмежування, видачі паспортів громадян України дітям, які проживають на окупованих територіях, видачі документів дітям віком до трьох років, які вперше перетинають лінію розмежування;

- розробити та затвердити порядок проведення допиту в кримінальному провадженні, опитування у цивільному процесі дитини, яка є потерпілою, свідком чи підозрюваною, у тому числі дитини, яка постраждала від сексуального насильства чи насильства в сім'ї;

- розробити та затвердити порядок надання органам опіки та піклування інформації, що обмежена таємницями слідства, медичною, усиновлення для здійснення заходів з забезпечення та дотримання прав дитини;

- розробити та затвердити порядок виїзду дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, за кордон на навчання;

- визначення бюджетних асигнувань, виділених на утримання відповідних місцевих державних адміністрацій, проводити з врахуванням вимог частини сьомої статті 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», а саме щодо кадрового забезпечення служб у справах дітей.

забезпечити дотримання вимог статті 52 Конституції України та законів України про рівність прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, на утримання державою, у тому числі щодо отримання житла за кошти Державного бюджету. Не допускати дискримінації дітей за соціальним походженням;

- посилити контроль за виконанням Міністерством соціальної політики України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України вимог статті 30¹ Закону України «Про охорону дитинства» в частині розвитку реабілітаційних послуг для дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту та військових дій;

- забезпечити виконання норм Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», зокрема, в частині реалізації права дітей з інвалідністю, які отримали інвалідність внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння на території проведення АТО/ООС, на встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни.

Внести зміни до:

- Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 № 866, щодо здійснення об'єднаними

територіальними громадами функцій органу опіки та піклування, а також щодо визначення спеціальних повноваження служб у справах дітей стосовно дітей, які проживають у «сірій» зоні та на лінії розмежування;

- Порядку проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 № 856, щодо виключення з додатку пункту 57 як такого, що грубо порушує вимоги Сімейного кодексу України та право дитини на захист держави;

- Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів від 6 жовтня 2008 №905 щодо врахування думки прийомних батьків, батьків вихователів при підготовці згоди на усиновлення дітей, які вони виховують, іншими особами;

- постанов Кабінету Міністрів від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» та від 26 квітня 2002 № 565 «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» в частині створення умов для реалізації права батьків-вихователів та прийомних батьків на пріоритетне усиновлення своїх вихованців та прийомних дітей, як це передбачено 213 статтею Сімейного Кодексу, а саме «за наявності кількох осіб, які виявили бажання усиновити одну і ту ж дитину, переважне право на її усиновлення має громадянин України, в сім'ї якого виховується дитина»;

- розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 № 333 «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» в частині визначення розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади у відповідності до передбачених законодавством функцій таких органів та вимог Конвенції ООН про права дитини;

- Порядку надання статусу дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 268 щодо процедури отримання зазначеного статусу у випадку перенесення дитиною фізичного, сексуального насильства, поранення та каліцтва;

2.3 Міністерству соціальної політики України:

- забезпечити дотримання місцевими органами виконавчої влади, у тому числі виконавчими органами сільських, селищних рад об'єднаних територіальних громад, вимог законодавства щодо штатної чисельності працівників служб у справах дітей з розрахунку один працівник на тисячу дітей, які проживають у межах відповідних області, району, територіальної громади, проте не менше одного працівника на одну територіальну громаду;

- розробити і затвердити порядок передачі документації щодо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, від районних державних адміністрацій до об'єднаних територіальних громад

- забезпечити неухильне дотримання вимог законодавства щодо термінів перебування дитини у притулках для дітей та центрах соціально-психологічної реабілітації дітей;

- проаналізувати причини розформування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу та вжити заходів до дотримання законодавства з питань долаштування дітей у такі сім'ї;

- вживати профілактичні заходи щодо скорочення кількості випадків смерті дітей-вихованців, прийомних дітей, підопічних дітей;

- забезпечити безумовне виконання вимог чинного законодавства щодо обов'язковості соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу;

- забезпечити безумовне виконання вимог статті 10 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні», а саме щодо надання дітям, постраждалим від вибухонебезпечних предметів, одноразової компенсації за шкоду, заподіяну здоров'ю, та щорічної допомоги на оздоровлення; проходження ними безоплатної психологічної, медико-психологічної реабілітації у відповідних центрах з відшкодуванням вартості проїзду до таких центрів і назад; виплати постраждалій дитині у підвищеному розмірі державної соціальної допомоги, призначеної дітям з інвалідністю віком до 18 років відповідно до Закону України "Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю";

2.4 Міністерству освіти і науки України:

- визначити порядок взаємодії закладів освіти з органами опіки та піклування, службами у справах дітей під час виявлення випадків булінгу;

вжити заходів до дотримання інклюзивно-ресурсними центрами вимог статті 55 Закону України «Про освіту» в частині права батьків обирати навчальний заклад, незважаючи на особливі освітні потреби дитини;

- провести додаткову роз'яснювальну роботу педагогічного персоналу щодо виконання вимог постанов Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 року № 564 «Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу» та від 26 квітня 2002 № 565 «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» щодо надання інформації про стан виховання, утримання і розвитку дітей у сімейних формах влаштування;

2.5 Міністерству охорони здоров'я України:

- вжити, у межах компетенції, заходів щодо забезпечення 100-відсоткового фінансування дітей, хворих на онкологічні та онкогематологічні, інші складні та рідкісні (орфанні) захворювання;

- здійснити перегляд та оновлення національних стратегій, політики, планів і керівних принципів щодо збереження здоров'я дітей, насамперед новонароджених, зважаючи на основні причини втрати їх життя та здоров'я, забезпечивши:

проведення інформаційних заходів з метою запобігання втрат дітей, насамперед новонароджених, та збереження їхнього здоров'я;

запровадження реєстрів постійного моніторингу стану здоров'я та розвитку дитини від народження (катамнестичного спостереження) з метою раннього виявлення вад у здоров'ї, профілактики можливих захворювань та ухилення батьків від виконання батьківських обов'язків;

запровадження у практику педіатрів, сімейних лікарів та інших спеціалістів системи охорони здоров'я сучасних методик спостереження за станом здоров'я та розвитком дітей, зокрема, поновлення медичного патронажу дітей віком до трьох років;

запровадження практики надання міжвідомчої (комплексної) допомоги, орієнтованої на створення безпечного середовища, збереження здоров'я та розвиток дитячого населення, передовсім дітям з особливими потребами та їхнім сім'ям;

- вжити заходів до безумовного дотримання вимог наказу Міністерства охорони здоров'я України від 18 травня 2013 № 400 «Про вдосконалення порядку надання психіатричної допомоги дітям» та наказу Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 17 грудня 2013 № 1095/1239 «Про затвердження форм документів про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину та Інструкцій про порядок їх заповнення»;

- запровадити практики призначення лікарями, у тому числі сімейними, рухової активності, як дієвого засобу зниження ризику неінфекційних захворювань; надання консультацій з питань використання оздоровчої рухової активності; удосконалення в цій частині підготовки та підвищення кваліфікації медичних працівників;

2.6 Міністерству оборони України провести у Збройних Силах України роз'яснювальну роботу з питань заборони участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах, включаючи вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей з метою використання у збройних конфліктах;

2.7 Національній поліції України:

- затвердити стандарти дій працівників поліції щодо захисту прав та інтересів дитини;

- забезпечити профілактичний облік дітей віком від 11 років, проведення профілактичних заходів з метою запобігання правопорушенням, вчиненим дітьми та стосовно дітей, виявлення причин і умов, що призводять до їх вчинення, вжиття заходів, передбачених законодавством, для їх усунення;

- забезпечити проведення психологічної експертизи у кримінальному провадженні стосовно дітей, які потерпіли від злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, для встановлення стану психічного здоров'я дитини;

- забезпечити проведення навчання працівників поліції з питань запобігання катуванню та іншим формам жорстокого поводження з дітьми, а також виконання вимог наказу Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України від 17 грудня 2013 № 1095/1239 «Про затвердження форм документів про дитину, покинуту в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яку відмовилися забрати батьки чи інші родичі, про підкинуту чи знайдену дитину та Інструкцій про порядок їх заповнення»;

- провести аналіз законних підстав застосування поліцейськими щодо прийомних батьків та батьків-вихователів статті 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення та вжити заходів щодо усунення перевищення повноважень і безпідставності такого покарання;

2.8 Міністерству юстиції України:

- з метою забезпечення прав дитини та подолання соціальної напруги у спільноті батьків, провести аналіз ефективності законодавства з питань виплати аліментів на утримання дитини та забезпечення виконання рішень судів з питань визначення місця проживання дитини. Розробити та внести, у відповідності до законодавства, пропозиції щодо поліпшення захисту прав дітей та батьків, виконання рішень суду;

- розробити та внести проект Закону України про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей

- забезпечити ефективне виконання центрами з надання безоплатної вторинної правової допомоги своїх повноважень у сфері захисту прав дітей, у тому числі щодо права дитини на самостійне звернення до суду;

- посилити контроль за дотриманням прав і свобод дітей, які утримуються у слідчих ізоляторах та виховних колоніях, насамперед за забезпеченням їхньої безпеки;

2.9 Місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування в установленому порядку в межах своїх повноважень:

- забезпечити:

захист прав і свобод дітей, які переміщуються з тимчасово окупованої території України, районів проведення АТО/ООС та населених пунктів, розташованих на лінії зіткнення, насамперед дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

продовжити практику надання психологічної та соціально-педагогічної допомоги, захисту прав і свобод дітей, створення безпечного освітнього середовища, запобігання насильству, зокрема домашньому, булінгу (цькуванню) в учнівському колективі здобувачам освіти які, перебувають у складних життєвих обставинах;

надання житла дитячим будинкам сімейного типу, які вимушено або самостійно залишили місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних

проявів насильства, порушень прав людини, надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру;

надання житла дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, особам з їх числа, відкоригувавши порядок постановки та перебування їх на квартирному обліку;

неухильне дотримання термінів перебування дитини у притулках для дітей та центрах соціально-психологічної реабілітації дітей;

вивчення причин розформування прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу, вжити заходів до дотримання законодавства з питань довшаштування дітей у такі сім'ї ;

безумовне виконання вимог чинного законодавства щодо обов'язковості соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу;

функціонування у структурі місцевих державних адміністрацій та виконавчих комітетів міських, районних у містах рад служб у справах дітей з передбачених законодавством кадровим забезпеченням, ефективно виконання ними своїх повноважень у сфері захисту прав дитини, у тому числі шляхом представництва прав та інтересів дитини у суді;

недопущення ліквідації центрів соціальних служб для сімей, дітей та молоді та скорочення чисельності їх працівників;

поширення впровадження в закладах освіти практики «Шкільна служба порозуміння»;

здійснення контролю за станом утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які влаштовані в прийомні сім'ї та дитячі будинку сімейного типу з метою уникнення їх розформування та дотримання прав дітей;

- під час формування місцевих бюджетів передбачати кошти на:

розвиток соціальних послуг дітям та сім'ям з дітьми, забезпечення їх якісного надання;

закупівлю відсутніх у громаді послуг для дітей, зокрема, влаштування та утримання дітей у притулках для дітей, Центрах соціально-психологічної реабілітації дітей тощо;

реалізацію місцевих програм з захисту прав дитини;

- взяти під особливий контроль питання щодо:

забезпечення права дитини на виховання у сім'ї, розвитку сімейних форм влаштування та їх соціального супроводження, підтримки сімей з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах;

протидії випадкам домашнього насильства та жорстокого поведіння з дітьми, зокрема у сім'ях, навчальних, позашкільних, оздоровчих закладах, закладах охорони здоров'я всіх типів та форм власності, організації надання

дітям, які постраждали від насильства та жорстокого поводження, необхідної допомоги, притягнення винних до відповідальності;

надання соціальних послуг сім'ям, в яких діти хворіють на онкологічні та онкогематологічні, інші складні та рідкісні (орфанні) захворювання, а також сім'ям з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах через такі захворювання батьків або осіб, які їх замінюють;

2.10 Генеральній прокуратурі України відповідно до змін, внесених до Конституції України щодо правосуддя, в межах наданих повноважень, вжити заходів для захисту інтересів держави у цій сфері та прав дітей.

2.11 Верховному Суду України проаналізувати судову практику щодо розгляду судами цивільних справ з позбавлення батьківських прав та поновлення в батьківських правах, відібрання дітей без позбавлення батьківських прав, дотримання судами першої інстанції терміну розгляду справ цієї категорії, внести пропозиції та вжити заходів щодо поліпшення захисту прав дитини під час розгляду судами таких справ.